

tylko w części odpowiadającej konkretnej epoce, stylowi architektonicznemu lub okresowi zarządzania określonego opata cysterskiego, proboszcza czy biskupa gdańskiego. Uwzględniono przemiany, jakie zachodziły nie tylko w ogólnym wyglądzie katedry, lecz także w detalach poszczególnych dzieł, uwzględniając, jeśli się dało, ich pierwotny wygląd i rozmieszczenie w kościele. Nie pominięto w opisie nawet posadzki. Objętość rozdziałów książki nie jest taka sama, lecz wynika to z faktu, że przede wszystkim chodziło o skupienie się na dokładnym opisie wystroju, a nie na skrupulatnym przestrzeganiu miary. Język prowadzenia narracji naukowej jest zrozumiały nie tylko dla historyka sztuki czy architektury. Można mieć zastrzeżenia jedynie do kilku drobnych błędów, wynikających być może ze zwykłego przeoczenia. Chodzi generalnie o brak typowego podsumowania pracy oraz pomyłkę przy numeracji zdjęć (s. 53). Na koniec odniosę się do bibliografii, w której nie ma wszystkich pozycji naukowych dotychczas wydanych, jakie w swej tematyce odnosiłyby się do katedry w Oliwie, a warto byłoby je umieścić⁵. Ostatnią rzeczą, jaką chcę zauważyć, jest błąd w tytule podrozdziału przy imieniu opata Kostki – zamiast Jan jest Stanisław (s. 64). W tekście rozdziału występuje już Jan⁶. Poza tymi drobnymi w istocie mankamentami książka profesora Piwka zajmuje w mojej ocenie najwyższe aktualnie miejsce wśród pozycji naukowych dotyczących kościoła pocysterskiego w Gdańsku Oliwie.

Karolina Darznik

(Wydział Historyczny, Uniwersytet Gdański)

---

⁵ Między innymi: Klemens Bruski, „Opactwa cystersów w Oliwie, Pelplinie i Byszewie. Ich miejsce w dziejach Pomorza”, *Studia Pelplińskie* 18 (1987): 17–32; Kazimierz Dąbrowski, *Opactwo cystersów w Oliwie od XII do XVI wieku* (Gdańsk: Gdańskie Towarzystwo Naukowe, 1975); Franciszek Sikora, „Z dziejów klasztoru oliwskiego w XII–XVI wieku”, *Zapiski Historyczne* 42 (1977): 95–129.

⁶ Stanisław był bratem Jana. Zob. *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, red. Stanisław Gierszewski, t. 2 (Gdańsk: Gdańskie Towarzystwo Naukowe, 1994), 348–349, 357–358; *Polski słownik biograficzny*, red. Emanuel Rostworowski, t. 14 (Wrocław: Ossolineum, 1968–1969), 465–466, 469.

Wiesław Brzuskowski, *Dzieje Trójwsi (Więckowy, Malary, Junkrowy)*, Wydawnictwo Drukarnia Mirotki, Skarszewy 2012, ss. 206

W ostatnich latach Wiesław Brzuskowski wydał bardzo dużo publikacji dotyczących historii Skarszew i okolicznych miejscowości. W 2014 r. ukazała się książka o trzech miejscowościach gminy Skarszewy. Mowa tu o *Dziejach Trójwsi (Więckowy, Malary, Junkrowy)*. Dzieło to odnosi się do losów trzech kociewskich wsi.

Brzuskowski jest obecnie dyrektorem i nauczycielem historii Zespołu Szkół Publicznych im. Mikołaja Kopernika w Skarszewach oraz Przewodniczącym

Rady Powiatu Starogardzkiego. Z wykształcenia jest historykiem i nauczycielem. Studia magisterskie ukończył na Uniwersytecie Gdańskim. Od wielu lat zajmuje się historią Skarszew i okolic. Owocem jego zainteresowań są liczne publikacje. Działalność wydawniczą rozpoczął od napisania *Historii Skarszew*¹, którą po kilku latach ulepszył w postaci *Dziejów Skarszew*². Napisał monografie placówki, której jest dyrektorem³ oraz Szkoły Podstawowej w Skarszewach⁴. Brzskowski jest również twórcą opracowania o skarszewskich strażakach⁵ i skarszewskiej spółdzielni mieszkaniowej⁶, a także przewodnika po kościele świętego Michała Archanioła w Skarszewach⁷. Jest też współautorem albumów z pocztówkami Skarszew i okolic⁸. W 2014 r. wydał książkę o dziejach Bolesławowa, Godziszewa, Kamierowa i Kamierowskich Pieców⁹.

Autor we wstępie wytłumaczył tytuł książki. Otóż Więckowy, Malary i Junkrowy przez wieki łączyła jedna parafia św. Piotra i Pawła i jeden cmentarz w Pogódkach. Brzskowski dobrze przedstawił położenie geograficzne i etnografię opisywanych miejscowości oraz ich pradzieje (s. 9–14). Losy tych miejscowości zawarł w rozdziałach: *Rys historyczny*, *Pod pruskim zaborem*, *Od końca I wojny światowej do końca II wojny światowej (1918–1945)* oraz *Po II wojnie światowej*. W wymienionych częściach w zrozumiałym dla czytelnika sposobie przedstawił losy wybranych przez siebie miejscowości w okresach, kiedy były one: 1. zarządzane przez cystersów, 2. „germanizowane” przez pruskiego zaborcę, 3. „ukulturalniane” przez powstające od połowy XIX w. instytucje szkolne, 4. „repolonizowane” w okresie międzywojennym, 5. „niszczone” przez miejscowych Niemców w okresie II wojny światowej, 6. mozolnie odbudowywane w stalinowskim reżimie i gomułkowskim centralizmie, 7. unowocześniane za rządów Edwarda Gierka, 8. w czasach „Solidarności”, 9. w okresie stanu wojennego, 10. zmieniane ustrojowo w ostatnim dwudziestolecu. Opracowanie Brzskowskiego to nie tylko dzieje trzech wiosek. Dodatkowo opisał biografie czterech słynnych postaci omawianych miejscowości, mianowicie Franciszka Nierzwickiego, Jana Nierzwickiego, Stanisława Rekowskiego oraz

¹ Wiesław Brzskowski, *Historia Skarszew* (Pelplin: Bernardinum, 1997).

² *Idem*, *Dzieje Skarszew* (Skarszewy: Drukarnia Mirex, 2009).

³ *Idem*, *Historia skarszewskiej dwójki* (Pelplin–Skarszewy: Bernardinum, 2002).

⁴ *Idem*, *100 lat Szkoły Podstawowej w Skarszewach* (Skarszewy: Drukarnia Mirex, 2010).

⁵ *Idem*, *Skarszewiacy w służbie św. Floriana* (Skarszewy, Wydawnictwo Wiesław Brzskowski, 2004).

⁶ *Idem*, *60 lat naszej spółdzielni* (Skarszewy: Wydawnictwo Wiesław Brzskowski, 2005).

⁷ *Idem*, *Przewodnik po kościele świętego Michała Archanioła w Skarszewach* (Pelplin–Skarszewy: Bernardinum, 2013).

⁸ *Idem*, Edward Zimmermann, *Skarszewy na starej pocztówce i fotografii. Album poświęcony Skarszewiakom, którzy przez wieki kształtowali obraz grodu nad Więciszą* (Pelplin: Bernardinum, 2002); *iidem*, *Skarszewy. Pogódki i Godziszewo na starej pocztówce i fotografii* (Pelplin–Skarszewy: Bernardinum, 2002).

⁹ Brzskowski, *Z dziejów Bolesławowa, Godziszewa, Kamierowa i Kamierowskich Pieców* (Skarszewy: Drukarnia Mirotki, 2014).

Józefa Krzemińskiego. Pierwszy z nich urodził się w 1821 r. w Więckowach. Był „wielkim społecznikiem”, „ojcem pisarstwa kociewskiego”, autorem wielu rzeźb i elementów kościołów w Skarszewach i Pogódkach. Pełnił funkcję męża zaufania powstańczego Rządu Narodowego w czasie powstania styczniowego oraz prezesa Towarzystwa Rolniczego w Pogódkach. Był inicjatorem Bractwa Trzeźwości w Pogódkach oraz autorem licznych listów zamieszczanych w „Pielgrzymie”. Zmarł w 1904 r. (s. 173–187). Jan Nierzwicki urodził się w 1874 r. w Więckowach. Należał do Związku Filomatów w Chełmnie i Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Studia ukończył w monachijskim instytucie dentystycznym. Poza pracą zawodową zajmował się działalnością społeczno-polityczną. Był m.in. prezesem towarzystwa śpiewaczego „Harmonia” w Chełmnie, sekretarzem Powiatowej Rady Obrony Kresów Zachodnich w Chełmnie oraz miejskim archiwariuszem w chełmskim archiwum. Za patriotyczną działalność w 1930 r. został odznaczony krzyżem Niepodległości. W 1939 r. rozstrzelany w Klamrach koło Chełmna (s. 185–187). Stanisław Rekowski żył w latach 1895–1984. Urodził się w Więckowach. Był etnografem i ludowym rzeźbiarzem Ziemi Kociewskiej. Jego dziełami były: meble, figurki ptaków, przedmiotów obrzędowych, scen z życia miejscowej społeczności, postaci Matki Boskiej, Tadeusza Kościuszki, Mikołaja Kopernika, Jana III Sobieskiego, Kazimierza Pułaskiego, Józefa Wybickiego i Adama Mickiewicza. Jego rzeźby znalazły się w zbiorach muzealnych Muzeum Pomorskiego w Gdańsku, oliwskim oddziale Muzeum Etnograficznego w Gdańsku, Muzeach Etnograficznych w: Toruniu, Warszawie, Krakowie oraz Starogardzie Gdańskim. Zdobył m.in. pierwszą nagrodę w konkursach „Sztuka ludowa ziemi gdańskiej” w 1973 r. i „Rybak w rzeźbie ludowej i malarstwie na szkle” w 1980 r. Za całokształt swojej pracy artystycznej został uhonorowany nagrodą Ministra Kultury i Sztuki w 1974 r., a w 1981 r. – Złotym Krzyżem Zasługi (s. 188–193). Józef Krzemiński urodził się w 1913 r. w Więckowach. Uczestniczył w latach 1935–1936 w Dywizyjnym Kursie Podchorążych w Grudziądzu. Ukończył go w stopniu porucznika rezerwy. Był klerykiem, a podczas drugiej wojny światowej partyzantem. Najprawdopodobniej pełnił funkcję w Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski”. Został zabity w 1943 r. (s. 194–201).

Autor w pracy o Więckowach, Malarach i Junkrowach podaje wiele dokumentów i źródeł z różnych pomorskich archiwów oraz ekspozycji polskich muzeów. Zapoznał się z muzealiami z sali historycznej z Publicznej Szkoły Podstawowej w Więckowach oraz fotografiami z jej kroniki. Skorzystał ze zbiorów Archiwum Urzędu Miejskiego w Skarszewach, Archiwum Parafii w Skarszewach, Archiwum Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Skarszewach, Skarszewskiego Centrum Ekspozycji Historycznych, Muzeum Ziemi Kociewskiej w Starogardzie Gdańskim oraz Muzeum Archeologicznego w Gdańsku i Muzeum Narodowego w Gdańsku. Historyk podał informację, że budynek dziewiętnastowiecznej szkoły w Więckowach trafił do Kaszubskiego Parku

Etnograficznego we Wdzydzach. Wskazał, że zbiory Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu zostały wzbogacone o burczybasa Stanisława Rekowskiego, a do eksponatów Muzeum Etnograficznego w Toruniu trafiła jego kamienna rzeźba Mikołaja Kopernika (s. 9–192).

Bardzo dobrze, że autor wykorzystywał przedwojenną literaturę polską i niemiecką (s. 5, 17). Uzupełniła ona braki źródłowe, które powstały wskutek m.in. wydarzeń wojennych. Odpowiednio ustosunkował się też do badań archeologicznych, w tym Aleksandry Szymańskiej o Junkrowach¹⁰ (s. 12–14). Brzoskowski korzystał ze źródeł kartograficznych, w pracy umieszczając niektóre z map. Dzieło wzbogaciły wywiady z sześcioma osobami i informacje zebrane od dwunastu mieszkańców trzech omawianych wsi. Historyk wymienił i omówił eksponaty kościelne, w tym obrazy Bazyliki Katedralnej w Pelplinie, cmentarze wraz z nagrobkami i przydrożne kapliczki, co świadczy o przeprowadzeniu przez niego kwerendy, wybiegającej poza literaturę i tradycyjne źródła. Autor wykorzystał w pracy zbiory fotograficzne osób, z którymi rozmawiał. Bazował też na dziewiętnastowiecznej prasie i przedwojennych Dziennikach Ustaw (s. 7–62).

Należy docenić, że twórca monografii trzech kociewskich miejscowości podał dawne nazwy omawianych miejsc, umieścił ich lokalizację na terenie Pomorza Gdańskiego, zbadał strukturę społeczną, wyznaniową i narodową ludności. Brzoskowski starał się zaznaczyć ważność tych miejscowości poprzez skalę ważności odnalezionych tam zabytków archeologicznych. Ponadto historyk wyjaśnił czytelnikowi dawne miary i opisał ilustrację mało znanego instrumentu – kociewsko-kaszubskiego burczybasa. W książce umieścił także fotografie lotnicze (s. 5–32, 192). Wartość dzieła podkreśliła jej forma publikowania. Książkę wydano na papierze kredowym i ubarwiono licznymi kolorowymi fotografiami. Ponadto została oprawiona w twardą okładkę z pięknym widokiem na Jezioro Chosžno w Więckowach.

Dużym plusem ocenianej pracy jest, że wszystkie omawiane miejscowości, poza notatkami w *Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i Krajów Słowiańskich z XIX w.*, nie miały dotychczas swojej monografii. Brzoskowski skorzystał z wielu zbiorów archiwalnych, dokumentacji aktowej, fotograficznej, kartograficznej, badań i odkryć archeologicznych, eksponatów muzealnych, wspomnień ludzkich oraz bogatej literatury. Mieszkańcy trzech miejscowości zyskali cenną pozycję o tematyce lokalnej, a historiografia gminy Skarszewy, powiatu Starogardzkiego i województwa pomorskiego – nowe opracowanie do badań nad mniejszymi miejscowościami na Kociewiu. Praca ta okazuje się być niezwykle

---

¹⁰ Aleksandra Szymańska, „Wstępne wyniki badań archeologicznych na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Junkrowcach, gmina Skarszewy”, w *800 lat Skarszew: 1198–1998. Monografia*, red. Henryk Pauli, t. 1 (Gdańsk: Wydawnictwo Zespołu Szkół Rolniczych, 1997), 265–285.

przydatna przy konfrontacji ze źródłami znajdującymi się w Archiwum Głównym Akt Dawnych oraz Archiwum Państwowym w Gdańsku¹¹.

Łukasz Grochowski

(Wydział Historyczny, Uniwersytet Gdański)

---

¹¹ Do badań nad Więckowami można wykorzystać jeszcze rejestr poborowego z 1570. Źródło to znajduje się w Archiwum Głównym Akt Dawnych w zespole akt Archiwum Skarbu Koronnego, Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD), Archiwum Skarbu Koronnego (ASK), nr 7, Dz. I, 106, rejestr poborowego z 1570 r. Rejestr ten został wydany drukiem: *Polska XVI w. pod względem geograficzno-statystycznym*, t. 12, *Prusy Królewskie*, red. Ignacy T. Baranowski, „Źródła dziejowe”, t. 23 (Warszawa: Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Warszawskiego Wydziału II Nauk Antropologicznych, Społecznych, Historii i Filozofii, 1911), 132. W Archiwum Państwowym w Gdańsku przechowywane są zespoły akt: Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Więckowach (nr 2479, sygn. 1–10), Urzędu Stanu Cywilnego w Więckowach (nr 2120, sygn. 1–114) oraz Podstawowej Organizacji Partyjnej Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Junkrowach (nr 3765, sygn. 1).